

ZAMIESZKIWANIE

Proces osiedlania się (tworzenia siedliska) w określonym miejscu, oznaczający stałą lub długotrwałą relację między człowiekiem a miejscem.

Termin ten odnosi się do sposobu, w jaki ludzie przeżywają świat i doświadczają go, włączając w to sposoby gospodarowania (spożywanie, przemieszczanie się, budowanie siedzib, przekształcanie terenu, obejmowanie w posiadanie poprzez oznaczanie i ogradzanie terenu, hodowla zwierząt, uprawa roślin, zbieractwo, łowiectwo, rozwój przemysłu), stwarzanie norm społecznych (sposoby komunikowania, budowania relacji człowieka do człowieka, człowieka do miejsca, grupy do jednostki, kultywowanie określonych obyczajów i zwyczajów, posługiwanie się określonym językiem itd.), stwarzanie norm kulturowych (sposoby uzasadniania podejmowanych akcji poprzez odwołanie do mitologii, religii, nauki). Zamieszkiwanie wymaga wytworzenia stałych relacji (w tym fizycznych, emocjonalnych, intelektualnych) z miejscem, środowiskiem fizycznym i społecznym.

Z omawianym zjawiskiem wiąże się niekiedy konieczność ustalenia czyjegoś prawa do zamieszkiwania. Wśród czynników, które o tym prawie pozwalają przesądzać, można wskazać:

1. prawo pierwszeństwa;
2. prawo silniejszego, gdy np. siedziby zbudowane przez rdzenną ludność nie są dość stabilne i łatwo je wyburzyć przejmując teren (dzięki przewadze militarnej, ekonomicznej i prawnej wysiedlano Indian czy Aborygenów);
3. prawo nadania;
4. prawa religijne i fundowane na mitologii (np. odwoływanie się do idei Ziemi Obiecanej);
5. prawo historycznego uzasadnienia.

Idea zamieszkiwania jako podstawy ludzkiej egzystencji jest szczególnie silnie obecna w myśli fenomenologicznej. Heidegger podkreśla wzajemną przynależność człowieka i zamieszkiwanego miejsca, które dostarcza kontekstu do rozumienia ludzkich działań, przynosi poczucie bezpieczeństwa. Dla Relpha zamieszkiwane miejsce staje się domem w chwili, gdy człowiek zda sobie sprawę z własnego w nim zakorzenienia oraz dwustronnej więzi łączącej go z zamieszkiwaną przestrzenią, a także odkryje temporalny wymiar zamieszkiwania. Dardel podkreśla wyjątkową rolę miejsca, w którym się rodzimy, którego nie wybieramy do zamieszkania, ale które jest nam narzucone. W teorii Ingolda idea „krajobrazu zadanego” (*taskscape*), w którym skumulowane są doświadczenia poprzednich pokoleń, narzucając styl życia kolejnym generacjom, jest równoznaczna z Heideggerowską ideą zamieszkiwania.

Zamieszkiwanie to także proces będący źródłem tożsamości dla jednostek i grup społecznych (Relph, Jackson), rodzący miłość do miejsca i ziemi przodków (Tuan), wytwarzający sieć zależności międzyludzkich (Jackson), w którym obiektywna przestrzeń zostaje zamieniona w subiektywnie doświadczane i przeżywane miejsce (Morton), dokonujący podziału na *sacrum* i *profanum* oraz umożliwiający orientację zarówno w przestrzeni fizycznej, jak i w przestrzeni mitycznej (Eliade). Zamieszkując, stwarzamy miejsca i okolice, wyznaczamy ich zakres i zawartość, a wędrówka staje się rodzajem aktualizacji tej zawartości (Lowenthal). Zamieszkiwanie ma także wpływ na sposób doświadczania krajobrazu, który z estetycznego widoku staje się miejscem pracy, codziennej praktyki; wymusza zmianę postawy obserwatora (turysty, przechodnia) w postawę zaangażowanego mieszkańca (Jackson, Ingold, Wylie, Tilley, Cresswell).

W procesie zamieszkiwania uczestniczymy wszystkimi zmysłami: widzimy, czujemy dotyk, zapach i

smak, słyszymy. Dzięki temu doświadczeniu uzyskujemy rodzaj kulturowej kompetencji, na której podstawie odróżniamy muzykę od kakofonii dźwięków, przyjemny zapach od odoru, smaczne od niesmacznego (Heidegger, Morton). Aktywność zmysłowa przyczynia się także do podtrzymania ciągłości tożsamości grupowej i indywidualnej, buduje relacje człowieka do człowieka, do miejsca, do grupy (Tuan, Porteous, Rodaway). Zamieszkiwanie staje się tu rodzajem partycypacji we własnej kulturze i środowisku.

Zamieszkując (pochodząc z danego miejsca) dysponujemy wiedzą kulturową, która jest społecznie podzielana i stanowi składnik świadomości kulturowej (de Certeau, Bourdieu, Jackson). Zamieszkiwanie jako proces budowania norm kulturowo-społecznych może być rozpatrywane w kategoriach etnicznych, narodowościowych, religijnych, społecznych, zawodowych; tworzy centra stające się miejscami dominacji jakiejś idei (formacji myślowej). Wyznacza ośrodek wartości i może być traktowane w kategoriach konstruktów mentalnego (umysłowego), wiążącego człowieka i miejsce (Tuan, Heidegger). Zamieszkując, ustanawiamy także stosunki władzy i wiedzy oraz łączące się z nimi relacje między centrum i peryferiami, które są pochodną relacji „swój-obcy”: rozstrzygają one, na ile dane miejsce należy do nas, czy jest zagospodarowane w sposób uznany za właściwy, czyli zgodnie z naszymi standardami (analogicznie, teren obcy bywa rozpoznawany jako niezamieszkały lub teren do skolonizowania, a obce zwyczaje, postawy i przekonania traktowane w kategoriach dzikości lub barbarzyństwa). Zamieszkiwanie rozumiane w kategoriach „swojskości” przynosi poczucie bezpieczeństwa i sensu.

[B.F., M.G.]

Literatura:

Cresswell, Tim. *Place: a Short Introduction*. Malden, USA, Oxford, UK and Carlton, Australia: Blackwell Publishing, 2004.

Heidegger, Martin. *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*, tłum. K. Michalski. Warszawa: Czytelnik, 1977.

Ingold, Tim. „Czasowość krajobrazu”. W: *Krajobrazy. Antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak, Dorota Angutek, 141-164. Poznań: Wydawnictwo PTPN, 2014.

Jackson, John B. *Landscape in Sight: looking at America*. New Haven CT: Yale University Press, 1997.

Frydryczak, Beata, Angutek, Dorota (red.) *Krajobrazy. Antologia tekstów*. Poznań: Wydawnictwo PTPN, 2014.

Morton, Timothy. *Ecology without Nature: Rethinking Environmental Aesthetics*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press, 2007.

Relph, Edward C. *Place and Placelessness*. London: Pion Limited, 1976.

Tilley, Christopher. *Place, Paths and Monuments: a Phenomenology of Landscape*. Oxford: Berg Publishers, 1994.

Tuan, Yi-Fu. *Topophilia*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1974.

Wylie, John. *Landscape*. London and New York: Routledge, 2007.